

16
DE TREKSCHUIT WAS TOT 1880
ZEER POPULAIR VANWEGE ZIJN
REGEELMAAT EN RELATIEF LAGE
KOSTEN. VANAF 1750 ZAT
ER EEN ROEF (KAJUIT) OP DE
BOTEN ZODAT MEN DROOG KON
ZITTEN. DAT WAS EEN GROTE
VOORUITGANG.

geen problemen omdat de regel bestond dat op het zelfde traject de mast van de ene schuit hoger moest zijn dan de ander, zodat de lijnen over elkaar heen gleden. Het jaagloon was voor Wijbrand geen vetpot en werd bepaald naar 'ieder uur afstand per paard' (80 ct. per paard per uur).

De Markervaart was door zijn lange rechte vorm uitermate geschikt voor de trekvaart en Wijbrand begeleidde het paard vanaf de Starnmeerdijk, waar een kleine paardenstal stond, naar Kogerpolder. Daar stonden onder het café van de familie Bloothoofd dan weer verse paarden klaar. Hier was ook de aansluiting op het in 1825 gereedgekomen Noordhollandsch Kanaal alwaar via een rolpaal de schuit vrij eenvoudig de hoek omgetrokken kon worden richting Alkmaar of Purmerend. De bestemmingen waren eindeloos want de Markervaart maakte deel uit van een heel netwerk van trekvaarten, dat liep van Den Helder tot Rotterdam. Met zijn 6 km/uur was hij bijna zo snel als de postkoets en vanwege zijn regelmaat werden afstanden tussen de plaatsen dan ook uitgedrukt in het aantal 'vaaruren van de trekschuit'. Alleen stugge rokers aan boord hadden een nog andere manier; zij drukten de afstand uit in het aantal pijpen dat men kon roken: Marken-Binnen - Alkmaar was vier pijpen gaans!

Wijbrand, die samen met de schipper en de schippersknecht zorgde dat alles goed verliep, had zeker geen vrij beroep. Er waren allerlei voorschriften: zo diende hij drie paarden bij Knollendam te houden voor schepen vanuit de

Zaan en de Krommenieërvaart en bleef hij in gebreke dan was de boete 1 gulden per paard. Ook mocht hij de paarden niet op de dijk laten grazen en mocht er geen schade aan de dijk ontstaan. Daar tegenover stond wel dat er een houten huisje werd getimmerd aan de Starnmeerdijk met kooi, ruif, krib en zoldertje. Dit 'tot gerief van henzelf en de paarden'.

17
SCHUITENJAGER EN MELKBOER
WIJBRAND GROOT (1831-1920)

Na 1880 kreeg de trekschuit steeds meer concurrentie te duchten door de opkomst van de stoomboten. Het gerief van deze schepen was uiteraard groter, alleen de hogere prijs en het beperktere aantal aanlegplaatsen maakte dat niet iedereen meteen overstapte. Zo hield de trekschuit die passagiers vervoerde het toch nog een tijdje vol. Het jagen van vrachtschuiten ging wat langer door: met name van de 'waaischuiten', die de wei van de kaasfabriekjes in de Beemster naar de melksuikerfabriek in Uitgeest vervoerden. Daarna was het echt voorbij voor Wijbrand, die zich nu meer ging toeleggen op zijn koeien en de melk die ze produceerden. Hij vond het ook wel rustig zo en ging als wandelende melkboer voortaan het dorp door. Het juk met de twee emmers warme melk geduldig over de schouders.

Watermolen ‘de Spin’

Na de droogmaking van de Starnmeerpolder moest er een molen komen om de waterstand in de Markerpolder op het juiste peil te houden. Dat had heel wat (natte) voeten in de aarde. Maar hij kwam er (in 1651) en werd in slechts enkele maanden gebouwd! Meer dan 250 jaar deed hij dienst en verfraaide het aanzicht van het dorp. In de jaren twintig van de vorige eeuw kwam –zonder enig protest- dan toch de slopershamer. Onderhoud was duur en begrippen als ‘landschappelijke waarde’ moesten nog worden ugevonden.

Na inschrijving werd de bouw door het polderbestuur gegund aan de laagste inschrijver en zo werd vervolgens op 27 juni 1651 het contract voor de bouw van ‘een achtkantige watermolen’ getekend met Ijsbrant Jansz, timmerman in de banne van Wessanen. Hij nam de opdracht aan voor *f*2.600,-. Dit lijkt misschien een aanzienlijk bedrag voor die tijd, maar gezien het aantal arbeidsuren valt dat mee. Het arbeidsloon was namelijk zeer laag, ongeveer de helft van de materiaalkosten. Met vele arbeiders werd er in een hoog tempo gebouwd. Dat moest ook wel, want het contract was eind juni gesloten en met het najaar brak ook het nieuwe maalseizoen weer aan. De molen moest er dus in een paar maanden staan! Volgens contract moest de opleverdatum zijn ten tijde van de eerstvolgende Amsterdamse kermis(?) of ten laatste 14 dagen daarna, op boete van 25 guldens. In de overeenkomst stond ook dat de aannemer verplicht was om alle materialen (hout, kalk, steen, enz.) door de sluis te varen bij en op het molenerf zelf te ontschepen. Het was ook verboden om aan de dijk zelf aan te leggen en daar te lossen. Op die manier ving de polder namelijk nog aardig wat schutgeld!

Materialen en constructie

Het te gebruiken hout was in het bestek nauwkeurig omschreven. In ieder geval moest er goed gaaf Deventer, Hassels of West-Vlaams hout gebruikt worden. Verder werd o.a. met name genoemd: de dertig rollen (waar de kap op draaide) van goed droog iepenhout, de wiekhekken van sparrehout, de trapbomen van grenen, de traptreden van goed eiken, het bovenwiel van mispelhout en de roeden van een zeer zware den. Daarnaast moest gebruik gemaakt worden van ‘het beste Zweedse ijzer’.

Het zou een forse watermolen worden; van onderen ongeveer 8,5 meter breed en met een vlucht van 22 meter. Daarom moest er ook één voet in het zand geheid worden met onder elk van de acht stijlen 13 palen. Op de gemetselde waterloop en voet werd het achtkant geconstrueerd en vervolgens werd daar de kap op bevestigd. Alhoewel de vijzel kort tevoren was uitgevonden en ook toegepast bij de Starnmeer-molens werd de Markermolen toch nog uitgevoerd met een houten scheprad. Later werd het scheprad alsnog vervangen door de economischer werkende vijzel. De Spin was een zogenaamde ‘bovenkruier’, omdat de molenkap samen met het wiekenkruis gedraaid kon worden totdat deze goed op de wind stond. In tegenstelling tot veel andere watermolens werd de Spin gebouwd als buitenkruier. De molen werd daartoe aan de buitenkant uitgerust met een staart en een kruirad zodat de molenaar vanaf de grond de kap kon draaien. Door de robuuste vorm van de molen kon de Marker molenaar er met zijn gezin in wonen.

Het molenaarsleven

De laatste 100 jaar van zijn bestaan werd de molen bemand door de familie’s Kakes (later aannemers in de Zaanstreek) en Korver. De laatste molenaar, Piet Korver, had er zeker geen dik belegde boterham aan maar maakte er –vaak spelend op zijn accordeon- het beste van. Maar hij moest wel waakzaam zijn want de omstandigheden konden elk moment veranderen! Was er weinig wind dan bracht hij zeilen aan op de wieken maar nam de wind toe tot hard, dan was hij genoodzaakt om zeil te minderen (ofwel te ‘swichten’) Waren de wieken helemaal kaal, dan draaide hij zagezeggd ‘met blote benen’ . In het natte seizoen moest

‘DE SPIN’, NOG ALS BUITENKRUIER, MET STAART EN KRUIRAD. LINKSACHTER MOLEN ‘DE BAKKER’ BIJ KNOLLENDAM (VERBRAND IN 1909). RECHTS STOOM-OLIESLAGERIJ ‘DE VREDE’, DIE DE IN 1872 GESLOOPTE GELIJKNAMIGE OLIEMOLEN VERVING. IN HET GRAS LIGGEN V.L.N.R. JAN GRIMM, MAARTEN OORTWIJN EN HENDRIK ECKHARDT. IN DE VAART PASSEERT DE BOOT ‘DE ALKMAAR PACKET’, TOEN NOG MET TENTDOEK IN PLAATS VAN MET EEN HOUTEN OPBOUW (1902).

er zelfs ‘s nachts gemalen worden. Nu waait de wind ‘s nachts weliswaar regelmatig, maar naar de lucht kijken is dan weer een probleem. Het was Piet Korver dan ook ten strengste verboden om ‘s nachts te gaan slapen als hij maalde (en hij mocht het ook beslist niet aan zijn vrouw overlaten). Ondanks de grote verantwoordelijkheid was de beloning voor hem karig; reden waarom Piet Korver af en toe een verzoek tot salarisverhoging indiende. Dat kreeg hij niet, maar op een gegeven moment ging De Spin dienst doen als seinmolen en dat bracht meer geld in het laadje. Dat hield het volgende in: het overvloedige water van het oude land in Noord-Holland moest, voor het weer via de sluizen bij Edam, Beverwijk en Zaandam en Nauerna naar zee kon stromen, tijdelijk geborgen worden in de aanwezige vaarten en meren. Dit werd de ‘Schermerboezem’ genoemd. Aangezien de boezem door de vele droogmakerijen te klein was geworden was het zeer belangrijk om goed in de gaten te houden wanneer het maximale peil bereikt was. Een uitmaaltverbod werd dan noodzakelijk.

Er trad dan een ingenieus waarschuwingssysteem in werking; een seinstelsel, waarbij vier aangewezen molenaars het waterpeil controleerden en een noodsein gaven aan de centraal gelegen hoofdseinnmolen in de Starnmeerpolder. Deze gaf het sein door naar alle richtingen; overdag middels een blauwe vlag en ‘s nachts door een lantaarn met drie kaarsen in het wiekenkruis te hangen, waarna de aangewezen molens, zoals de Spin, het sein verder brachten. De molenaar ving jaarlijks *f*10,- voor deze activiteiten en kreeg kaarsen van de gemeenschap. Op plichtsverzuim stond een boete van maar liefst 12 tot 25 gulden! De Spin werd seinmolen in 1878, het jaar waarin de Krommenieërmolen ‘de Pulp’, aan de Nauernasche vaart, gesloopt werd. Voordien had deze de taak op zich genomen. Het hele seinsysteem ging de molenaar van de Spin in het begin wat boven zijn pet: hij beklagde zich bij het polderbestuur over de zichtbaarheid van een bepaalde molen. Echter, het bleek om een molen te gaan die in het hele seinsysteem geen rol speelde!

Onderhoud

Een molen is eigenlijk een levend wezen, hij staat in weer en wind en heeft veel te verduren. Hij behoeft dan ook regelmatig onderhoud en dat beperkt zich niet tot het smeerwerk (bijenwas voor de kamraderen en varkensreuzel voor de bovenas). Ook diende er geschilderd te worden, eens in de vier jaar de hele molen en elk jaar de roeden. De laatste zwart met een witte voorzoom zodat ze ook ‘s nachts zichtbaar waren. Ook de molenzeilen, aanvankelijk van hennepdoek en later van zwaar katoen, hadden veel te lijden en moesten om de vijf jaar geheel worden vernieuwd. Daartoe had het polderbestuur een onderhoudscontract afgesloten met zeilenmaker Dirk Prook uit Krommenie.

20
DE SPIN, GEZIEN RICHTING
HET DORP, MET DE
MOLENSCHUUR (1922).

In 1885 werd met hem het volgende overeen gekomen:
Voor de som van *f*58,- jaarlijks was hij gehouden om zorg te dragen voor de zeilen, de touwen en het smeer. Voor 1 september (begin van het maalseizoen) moest hij zorgen dat er zes deugdelijke zeilen waren van goed Hollands zeildoek. Ook alle touwen (gesproken wordt van krui-, keer-, hals-, vang-, en stormtouwen) dienden van de beste kwaliteit te zijn. Het smeer leveren hield in: 15 Nederlandsche ponden reuzel per jaar.

Daarnaast kwamen ook de rietdekker en de timmerman regelmatig langs en aangezien de Spin een oude molen was, werden de onderhoudskosten hoger en hoger:

- 1879: Het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland verstrekt een lening van f8.000,- voor verbeteringen.
- 1886: Kosten nieuwe watergang (ombouw vijzel) f95,-
- 1900: Geldlening van f500,- voor een nieuwe vijzel.
- 1918: Timmerman J.P. Rol heeft de nieuwe vijzel aangebracht met nieuwe beschoeping en ijzeren banden, f1.568,-
- 1923: De molenroeden zijn aan vervanging toe; offerte gebr. Pot uit Kinderdijk: f 1.250,-
- 1926: Kosten Rietdekker S. Bruin f311,55, naast arbeidsloon 8 voer riet en 13 bos rope (touw) gebruikt.
Kosten Zeilmaker D. Prook f114,95, naast arbeid voor zeildoek, garen, touwwerk en 1 kg. paardevet.
Kosten timmerman J.P. Rol f372,84 .

Het zal duidelijk zijn: de kosten stonden nu in geen verhouding meer tot de waarde van de molen, waarvoor in 1818 nog een brandverzekering was afgesloten tegen een herbouwwaarde van slechts f7.000,-!

21
DE AFTAKELING VAN 'DE SPIN'. DE WIEKEN ZIJN OM VEILIGHEIDSREDENEN REEDS VERWIJDERD (1926).

Vergadering 29-12-1926

Besproken werden de plannen voor het veranderen van de molen in een mechanische bemaling. Dhr. Koolhaas adviseert om een pompwerktuig met elektrische motor aan te schaffen voor de som van f4.850,- excl. kosten grondwerk. Er zijn drie mogelijkheden: Installatie in een bijgebouwtje achter de molen, een geheel nieuw gebouw of inbouwen in de bestaande molen. Gekozen wordt voor het laatste.

Vergadering 24-03-1927

Gebleken is dat Gedeputeerde Staten niet accoord gaan met het inbouwen in de molen. Vervolgens wordt gekozen voor een geheel nieuw gebouw welk ook geschikt is voor bewoning; kosten f10.850,- Met als gevolg dat de molen gesloopt zal moeten worden. Besloten wordt dat er advertenties geplaatst worden in de plaatselijke kranten zodat een ieder in kan schrijven waarna de sloop gegund zal worden aan de hoogste inschrijver.

Dorpstimmerman J.P. Rol laat nog weten graag zélf de sloop uit te willen voeren en schrijft daartoe een brief aan het bestuur van de polder waarin hij vraagt of hij, als alle inschrijvers bekend zijn, als laatste een bod mag doen, want: 'Ik heb de Spin altijd liefderijk verzorgd en goed opgepast en ik zou hem graag een laatste eer willen bewijzen'. Het bestuur gaat hier echter niet op in en plaatst zonder overleg met hem de nodige advertentie's. Uiteindelijk komen de Gebr. De Boer uit Oostzaan als hoogste bieder uit de bus.

Advertentie

Te koop bij inschrijving om te worden gesloopt:
De molen van den Marker-en Oostwouderpolder:

Roeden, lang 22 meter, in de as 37x32.
Vijzelbalk 45x45, lang 6.20.
Beschoeping lang 3.42, de as tot de hal 4.80, hals-diameter 36.

Inschrijvingsbiljetten op zegel in te leveren voor den 10 Mei 1927 bij den Dijkgraaf, den Heer P. Groot te Marken-Binnen, bij wie nadere inlichtingen zijn te verkrijgen.

Met het **sloopen** mag niet eerder worden begonnen dan op het tijdstip door het polderbestuur te bepalen en moet dan uiterlijk **eenentwintig dagen** na dat tijdstip zijn geschied en moeten dan tevens de afkomende materialen, niets uitgezonderd, van het molenerf zijn verwijderd.

Voor elken dag dat de koper het afkomende materiaal of een gedeelte daarvan **langer** op het molenerf laat liggen is een **boete** van **tien gulden** verschuldigd.
Onder de koop is alleen begrepen de bovenbouw der molen benevens een derden molenroed, de vijzel en een paar zeilen.

De koper is verantwoordelijk voor al hetgeen bij en door het sloopen mocht geschieden, daar het polderbestuur in geen geval op de een of andere wijze eenige risico wil dragen. De kosten van de slooping zijn voor rekening van den koper.

PROCES-VERBAAL van verkoop by enkele
inschrijving van den molen van den "Marker-
en Oostwouderpolder", volgens bovenstaande
voorwaarden. -----

Op heden, den 13^{en} Mei 1927 's-namiddags 7 uur in het
lokaal van P.S.Blaauw te Markenbinnen is door Dykgraaf en
Heemraden van den Marker-en Oostwouderpolder overgegaan tot
het openen der inschryvingsbiljetten voor bovengenoemde ver-
koop. -----

En zyn daarop ontvangen vier stuks inschryvingsbiljetten,
welger inhoud in het openbaar is voorgelezen.-----

Daarby is gebleken, dat door de volgende personen is inge-
schreven. -----

Gebroeders de Boer te Oostzaan voor . . . . . f 477,--
J.P.Rol te Markenbinnen voor . . . . . f 468,--
S.Slooten te Wormer voor . . . . . f 406,--
K.Jongejans te Westzaan voor. . . . . f 225,--

Door Gebroeders de Boer te Oostzaan is alzoo voor het hoog-
ste bedrag ingeschreven en wel voor VIER HONDERD ZEVEN EN
ZEVENTIG GULDEN.-----

En heeft gemelde kooper tot richtige nakoming van al de be-
palingen omschreven in bovengemelde voorwaarden, het voren-
staande met zyne handteekening bekrachtigd. -----

En is hiervan opgemaakt dit proces-verbaal op dato en ter
plaatse als bovenvermeld. -----

De kooper,

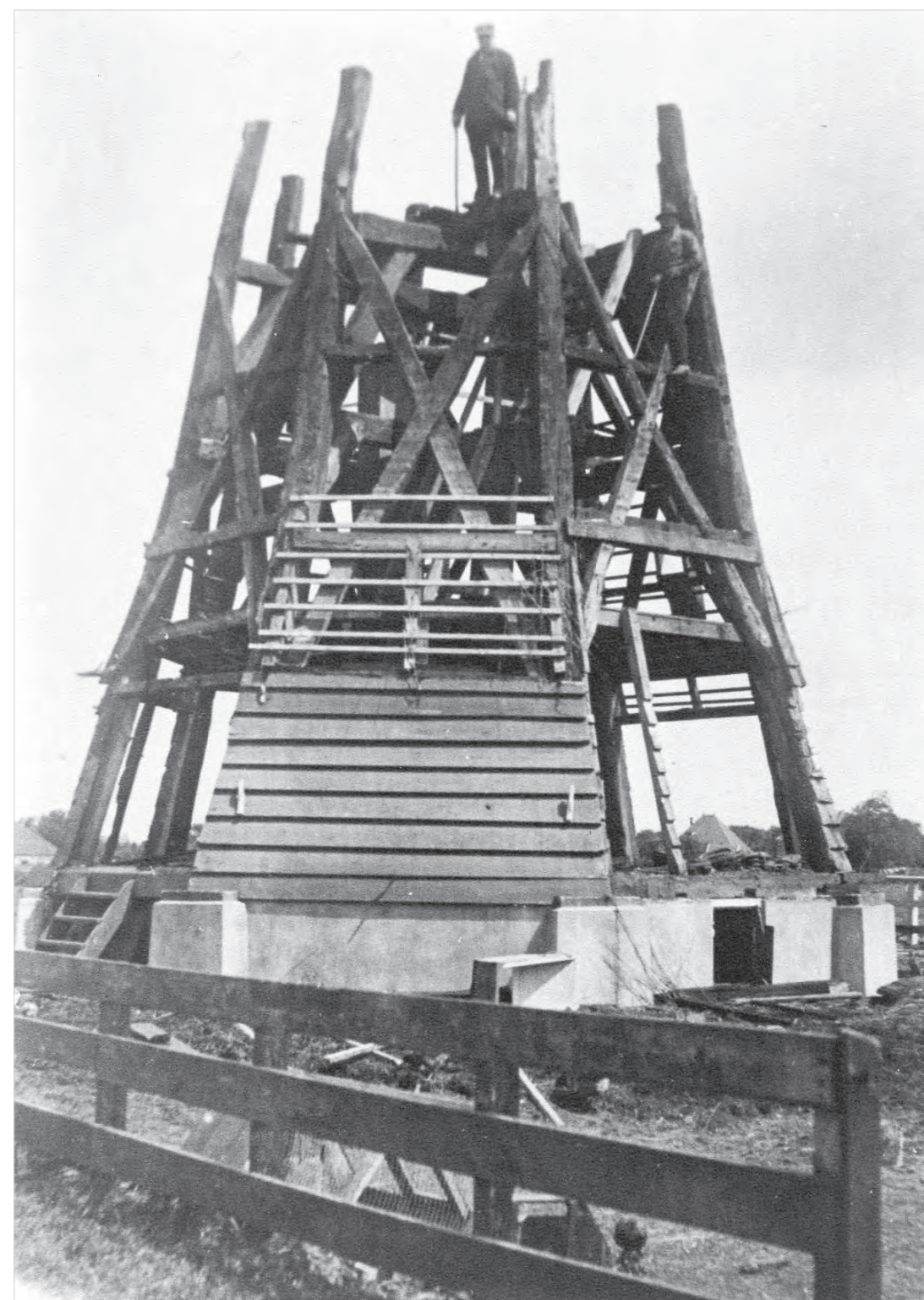
[Handwritten signature]

De verkooper,

Dykgraaf en Heemraden van den
"Marker-en Oostwouderpolder".

*De Dykgraaf .
P. Groot*

[Handwritten signature], Secretaris.

23
DE GEBROEDERS DE BOER
UIT OOSTZAAN BEGONNEN
OP 13 JUNI 1927 MET DE
SLOOP EN OP 4 JULI WAS HET
KARWEI GEKLAARD. NA 276
JAAR TROUWE DIENST WAS
'DE SPIN' EEN HERINNERING
GEWORDEN.

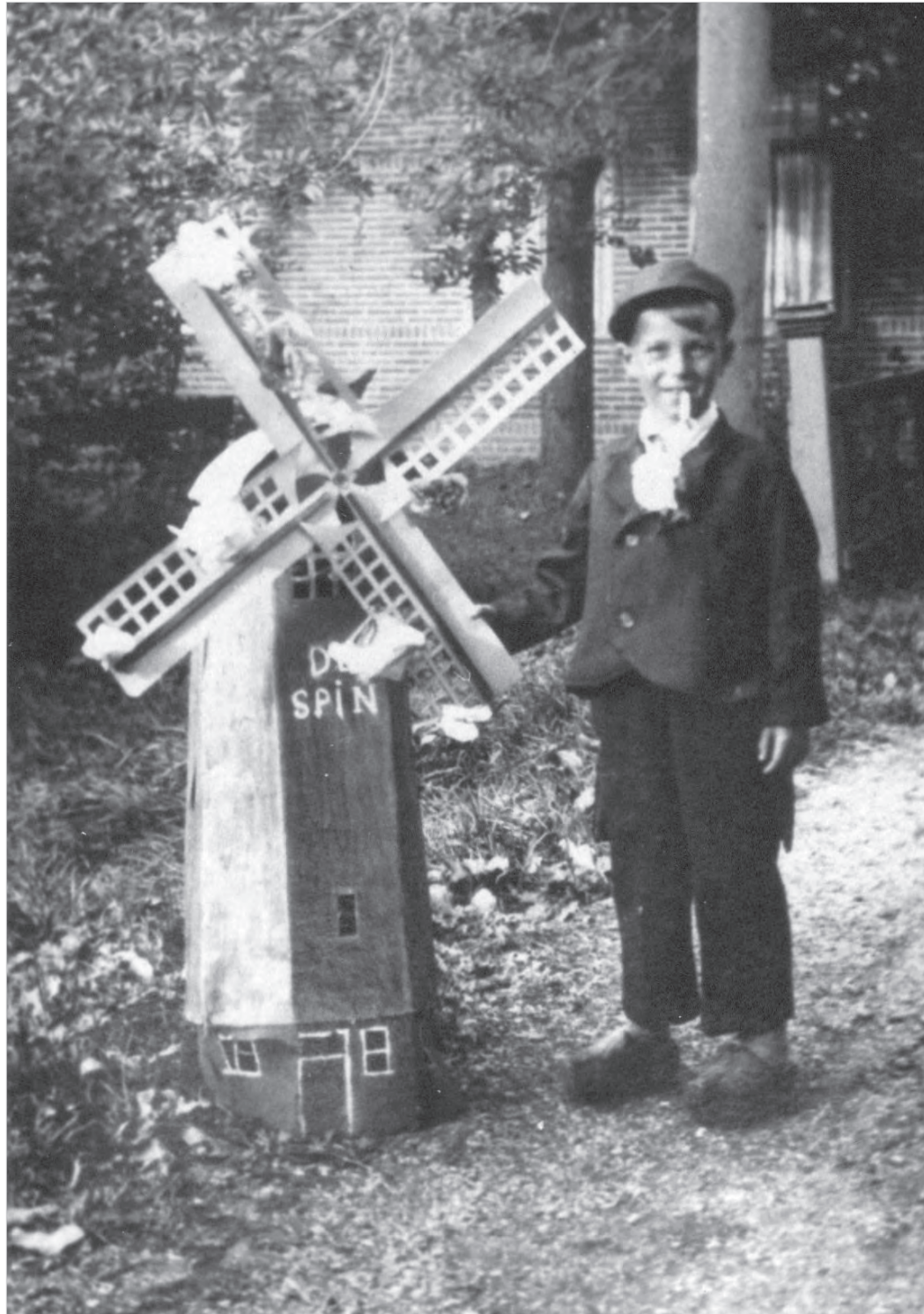
Het watergemaal

De kosten van het elektrische gemaal met woning waren vooraf moeilijk te schatten geweest, duidelijk was echter wel dat daarvoor opnieuw geld geleend moest worden. Dijkgraaf en Heemraden wilden echter max. f10.000,- lenen. Tijdens de bouw werd de peilschaal geplaatst bij Dijkgraaf Groot.

In de vergadering van het polderbestuur in juni 1927 wordt met vier tegen twee stemmen P. Korver, de laatste molenaar, aangesteld als 'machinist' van het nieuwe watergemaal, mits hij f4,- huur per week betaald. Als loon zal hij 40 cent arbeidsloon per maaluur ontvangen. De heer Korver was hier aanvankelijk tevreden mee, maar dat duurde niet lang. Al spoedig ontdekte hij dat hij minder verdiende dan in zijn functie als molenaar, met name omdat het aantal maaluren achter bleef bij de verwachting.

Aangezien hij aangenomen was voor een minimum aantal uren diende hij een zijns inziens billijk verzoek in tot compensatie in de vorm van een huurverlaging. Het polderbestuur kwam met een geheel eigen tegenvoorstel: 'Hoofdingelanden hebben besloten U geen vermindering van huishuur te geven, doch Uw woning met ingang van jan. 1930 aan te sluiten aan de waterleiding en U voor 1929 een gratificatie van f25,- te geven. De heer Korver liet het er echter niet bij zitten en zocht het hogerop; hij schakelde de Nederlandsche Bond van Overheidspersoneel in en deze stelde voor hem een 'stevige' brief op waarna het polderbestuur hem toch enigszins tegemoet kwam. Na Piet Korver werden de 'maal-activiteiten' voortgezet door Evert Pilkes, Gerrit Rol en tenslotte diens zoon Tinus.

24
DE MOLEN WAS DAN WEL
VERVANGEN DOOR EEN
ELEKTRISCH GEMAAL,
IN HET HART VAN DE
BEWONERS ZAT HIJ NOG
STEEDS! HIER JAAP GROOT
(VAN 'DE VOGEL PHOENIX')
MET ZIJN ZELFGEBOUWDE
REPLICA (1946).

25
BAKKER TINUS ROL,
ONAFSCHEIDELIJK VAN
ZIJN HOND (1984).

Tinus Rol, een kleurrijke bakker

Tinus Rol was een bezig baasje, die naast de bediening van het maalwerk ook een verwoed visser, palingroker én biljarter was. Met die laatste activiteit behaalde hij in 1967 zelfs de Zaanse titel in het bandstoten! Verder was hij sinds 1955 de 'koude' bakker van Marken-Binnen, wat inhield dat hij brood en banket inkocht in de Zaanstreek en vervolgens 'met een geheel eigen stijl' uitventte in het dorp.

Zodra zijn bestelwagen was volgeladen reed hij –met zijn hond steevast op de rijdersstoel- het dorp in. Eenmaal angekommen stapte hij uit en blies met kracht driemaal op zijn koperen toeter ten teken dat de huisvrouwen zich bij hem konden vervoegen. De dames spoedden zich dan naar zijn wagen alwaar hij hen allen persoonlijk kort en bondig toesprak. Tegen iemand die niet bepaald moeders mooiste was, zei hij steevast: 'Zo schoonheid, wat mag het vandaag weer weze?'. En wilde een van de dames een gesneden brood, dan kon hij het niet laten om diegene toe te voegen: 'Vandaag alweer een luiewijvenbol meid?' Ook met het bruine 'gezondheidsbrood' had hij niets op. Volgens hem waren al die vezels zo onsmakelijk dat zelfs de eenden het niet lustten. Een goed gesitueerde dame die eens vroeg: 'Heer Tinus, zijn die kadetten lekker?', kreeg als antwoord: 'Mens, geen idee, ik vreet die krengen niet'. Daarnaast kon hij nog wel eens snel door de bochten rijden waardoor van het gebak alle slagroom aan het deksel van de doos zat. Als de klant daar dan beteuterd naar keek zei hij: 'Ach mens, ze zullen er niet minder om smaken'. Maar denk nou niet dat Tinus onverschillig was. Nee hoor! Toen een vaste klant op een keer niet bij zijn wagen verscheen, liep hij zo het huis in en hoorde dat ze aan het stofzuigen was. Hij ging door naar de woonkamer, trok de stekker er uit en brulde: 'Mens, moet je niet vrete!' Deze vrouw hield niet van ruwheid in de mond, maar om Tinus moest ze altijd glimlachen en zei dan: 'Ach Tinus: ruwe bolster, blanke pit!' Ook met de dorpsjeugd had hij een wat aparte verhouding. Menigmaal riepen ze hem toe: 'Daar is Tinus de bakker, de krentenkakker!' Tinus zwaaide dan vervaarlijk met zijn broodmes en zei: 'Rotjongens, ik snij jullie koppen er af!'